

Formanden: Uden for dagsordenen giver jeg ordet til den højtærede kirkeminister, der vil give tinget en tidligere anmeldt redegørelse.

Kirkeministeren (Bodil Koch): Lad mig begynde med endnu en gang at takke det ærede medlem hr. Damsgaard, fordi han har foranlediget, at jeg får anledning til også her i folketinget at redegøre for problemet vedrørende de tyske krigsgrave. Ganske vist har jeg også tidligere redegjort for denne sag under en spørgetid i det høje ting, men da den stadig er genstand for megen omtale og en stadig mere hidsig omtale i dagspressen, mener jeg det rigtigst at give en lidt mere udførlig redegørelse for indholdet af overenskomsten mellem den danske regering og Forbundsrepublikken Tysklands regering vedrørende de her i landet værende tyske krigsgrave fra den anden verdenskrig og for det arbejde med samlingen af disse grave, som er iværksat i henhold til overenskomsten. Det er mit håb, at jeg hermed kan bidrage til at klare de undertiden noget forvirrede begreber om denne sag i den offentlige debat.

Om overenskomstens tilblivelse skal jeg blot nævne, at den er blevet til som resultatet af mange års forhandlinger i udenrigsministeriet mellem danske og tyske myndigheder, idet man fra tysk side på et tidligt tidspunkt tog det spørgsmål op, hvordan man skulle forholde sig med hensyn til fornyelse og vedligeholdelse af de tyske grave efter udløbet af det tidsrum — den fredningsperiode på 20 år — hvori den danske stat havde påtaget sig at indestå for udgifterne til opretholdelse og vedligeholdelse af de pågældende grave.

Under forhandlingerne rejste man fra dansk side spørgsmålet om tilbageføring til Tyskland af de tyske krigsdøde. Det kunne man dog ikke indgå på fra tysk side af hensyn til konsekvenserne i forhold til en række andre lande. Derimod fremsattes fra tysk side et stærkt ønske om, at gravene, der var spredt på ca. 475 forskellige steder, måtte blive samlet på nogle ganske få, centralt beliggende steder på tilsvarende måde, som det efter krigen er sket med de tyske grave i en række lande, f. eks. Norge, England og Frankrig. Derved ville det blive lettere for de tyske pårørende at besøge

gravene, og der kunne skabes bedre mulighed for tilsyn med og vedligeholdelse af gravstederne, når ansvaret for gravene efter fredningsperioden overgik til Tyskland.

Forhandlingerne resulterede som bekendt i indgåelse af den overenskomst, som blev underskrevet den 3. oktober 1962, og som i korte træk går ud på, at den danske regering forpligter sig til at medvirke til, at de tyske krigsdøde — soldater og flygtninge — fra sidste verdenskrig samles på et mindre antal kirkegårde, hvor der i forvejen er begravet tyske krigsdøde, idet man fra dansk side ikke fandt at kunne indvillige i oprettelsen af nye, rent tyske kirkegårde.

I overenskomsten blev det ikke fastsat, hvor gravene skal samles. Det blev hen-skuddt til senere forhandling mellem kirkeministeriet og den tyske krigsgravsorganisation. Under de derpå følgende forhandlinger var det fra tysk side oprindeligt ønsket, at gravene som sagt skulle samles på ganske få steder. Tallet 10 blev nævnt. Imidlertid er man senere nået til enighed om, at gravene samles på 30 steder, og da $\frac{4}{5}$ af de tyske krigsdøde i forvejen ligger begravet disse steder og således ikke skal flyttes, har man derved — som ønsket fra dansk side — opnået at begrænse flytningerne meget betydeligt.

Antallet af tyske krigsdøde, der ligger begravet her i landet, andrager ca. 26.000, nogenlunde ligeligt fordelt mellem Jylland og øerne. Arbejdet med sammendragning af de spredte grave er opdelt i to etaper.

Første etape, som omfatter øerne, påregnes afsluttet i indeværende måned bortset fra ganske enkelte steder, bl. a. Birkerød, hvor særlige forhold gør sig gældende. Herefter vil de tyske grave inden for dette område være samlet på 15 kirkegårde. Et enkelt sted ligger gravene dog uden for kirkegårdsmuren. Der vil antagelig i nær fremtid blive truffet aftale om, hvor de tyske grave skal opretholdes og samles i Jylland. Det bliver — ligesom på øerne — ca. 15 steder.

Alle udgifter vedrørende flytningen betales af Tyskland. Ligeledes har Tyskland forpligtet sig til at betale for den gravstedsjord, der benyttes, men de fleste kirkegårdsbestyrelser gør ikke krav på betaling herfor. Derimod vil der nok som regel blive

[Kirkeministeren.]

forlangt betaling for gravenes vedligeholdelse.

Med hensyn til indretningen af de tyske gravpladser på kirkegårdene gælder det ifølge overenskomsten, at anlæggelsen og indretningen i hvert enkelt tilfælde skal gennemføres i forståelse med vedkommende danske myndigheder, hvilket altså vil sige menighedsrådene som kirkegårdsbestyrelse og kirkeministeriet som øverste tilsynsmyndighed, og at individuel anlæggelse og indretning af gravstederne på foranledning af de pårørende ikke kan finde sted.

Det er endvidere i overenskomsten udtrykkeligt fastslået, at anlæggelse og indretning af gravene skal ske med hensyntagen til forholdene på de enkelte steder, således at de pågældende kirkegårdes helhedspræg ikke forstyrres. Den frygt, der har været rejst for, at prangende tyske mindesmærker skulle kunne rejses, en frygt, som regelmæssigt kommer til orde i dagspressen, er derfor helt ubegrundet. Det er noget, vi simpelt hen selv er medbestemmende i, netop fordi gravene forbliver på danske kirkegårde.

Det ærede medlem hr. Damsgaard har tillige ønsket en redegørelse specielt vedrørende de tilfælde, hvor de pårørende har sikret sig gravstedsbrev. Herom siges det i overenskomstens artikel 10, at krigsdødes grave er undtaget fra overenskomsten i tilfælde, hvor pårørende eller andre enkeltpersoner har erhvervet ret til gravstedet. Det vil med andre ord sige, at i så fald flyttes gravene ikke, medmindre naturligvis de afdødes pårørende ønsker det eller samtykker deri. Det er ret sjældent, at nogen har erhvervet en sådan ret til gravstedet. Ved de på det nærmeste afsluttede flytninger på øerne har der været 30 tilfælde af den art, og man har i alle disse tilfælde ladet gravene urørte. Muligvis bliver det også tilfældet med hensyn til de 17 grave på Birkerød Assistenskirkegård. Det er nok dette tilfælde, der har givet anledning til interessen for denne specielle situation.

I Birkerødtilfældet er der dog det særlige, at gravstedsbrevene ikke blev udleveret direkte til de pårørende, men til en tysk feltpræst, der skulle viderebringe dem til de pårørende. Måske er de nået frem til dem, måske ikke. Det er nu ved at blive under-

søgt, idet man har fået forbindelse med vedkommende tyske præst. Gravstedsbrevene er jo i øvrigt kun udstedt for 20 år og er altså sådan set udløbet, så det også af denne grund er undergivet nogen tvivl, om der under disse omstændigheder bør tages hensyn til dem. Spørgsmålet er forelagt folketingets ombudsmand, og selv om indbringelse af sagen for ombudsmanden ikke har opsættende virkning, foretager vi os i hvert fald ikke noget i kirkeministeriet, før vi har hørt, hvad ombudsmanden har at bemærke.

Det ærede medlem hr. Damsgaard har i sin motivering for sit spørgsmål givet udtryk for utilfredshed med, at ordningen er blevet til ved, hvad han kalder et magtbud fra oven: folketinget har ikke været spurgt, heller ikke menighedsrådene. At kalde denne overenskomst for et magtbud fra oven har jo kun mening, hvis det ærede medlem mener, at overenskomsten burde have været forelagt folketinget til ratificering. Men i udenrigsministeriet var man af den opfattelse, at overenskomsten kunne gennemføres i henhold til grundlovens § 19, altså uden at skulle godkendes af folketinget. Hvis det ærede medlem ikke havde været enig med udenrigsministeriet i dette synspunkt, kunne han have forlangt en debat i dette høje ting i rette tid. Det er temmelig sent at komme med den slags indvendinger 3 år efter overenskomstens indgåelse og efter, at den er halvvejs gennemført. Man får det indtryk, at det ærede medlem er blevet påvirket af den systematiske hetz, der har været iværksat mod denne sag i en del af pressen.

Og hvad angår det andet spørgsmål, hvorvidt overenskomstens gennemførelse indebærer en tilsidesættelse af menighedsrådenes selvbestemmelsesret, har dette både før og efter overenskomstens indgåelse på foranledning af et jysk menighedsråd været forelagt folketingets ombudsmand, der ved begge lejligheder fandt, at spørgsmålet måtte besvares benægtende, men at det naturligvis som ved enhver anden sag, om nogen skulle ønske det, kan forelægges for domstolene.

Det ærede medlem nævnte, at Menighedsrådsforeningen i 1964 indsendte en protest-skrivelse til regering og folketing, og han beklagede, at intet havde hjulpet. Man

[Kirkeministeren.]

kunne spørge, hvorfor det ærede medlem, der også var medlem af folketinget dengang, ikke selv tog protestskrivelsen til følge og rejste sagen herinde. Det ærede medlem sagde også i sin motivering for spørgsmålet, at den måde, man fører denne sag igennem på i praksis, har vakt forbitrelse; man tillægger sig ret til adgang og begynder at grave uden hensyn til gravfred og fredningsbestemmelser o. s. v., hævder han.

Denne påstand er i strid med kendsgerningerne. Fredningstiden for gravene er udløbet, og hvad fremgangsmåden angår, er forholdet det, at der gennem stiftsøvrighederne er sendt meddelelse til samtlige menighedsråd og kirkegårdsbestyrelser om, at opgravningerne forestår, og herudover gives der underretning og træffes nærmere aftale, umiddelbart inden flytningerne skal finde sted. Der bliver ikke gravet uden efter nærmere aftale.

Jeg er ked af, at det ærede medlem hr. Damsgaard ved at bruge udtrykket „tillægger sig ret til adgang“ giver det høje tings medlemmer indtryk af, at de tyskere, der varetager den praktiske udførelse af flytningerne, bare buser ind på kirkegården og tager fat, og at kirkeministeriet skulle stå som ansvarshavende for, at noget så umuligt fandt sted. Det er i hvert fald dybt beklageligt, at så mange helt misvisende påstande skal vække yderligere uro om denne sag.

Det, der nu sker i Danmark, svarer ganske til, hvad der er sket overalt i Europa, ja, i hele verden både efter første og anden verdenskrig. Det er ikke alene Tyskland, der har samlet sine grave fra krigen; det ville nok blive en større sociologisk opgave at finde en forklaring på, hvorfor det skal være vanskeligt at gennemføre i Danmark, hvad der i de andre lande er sket som noget næsten selvfølgeligt. I Norge har man f. eks. uden vanskeligheder samlet alle tyske grave og for resten også andre døde udlændinges grave på kun 5 kirkegårde. Her foregik flytningen endog på den norske stats foranledning og regning modsat Danmark, hvor Tyskland som sagt selv betaler omkostningerne.

Måske kunne det også være af interesse for det ærede medlem hr. Damsgaard at høre, at man for tiden er ved at indrette

en særlig tysk samlekirkegaard i Cannock Chase i Staffordshire i England; den ventes indviet i 1967. For en måned siden, nemlig den 14. november d. å., deltog en officiel britisk delegation i den tyske sørgedag i Bremen over de faldne fra krigen. Lederen af den britiske delegation afsluttede sin tale således — jeg beder den højtærede formand om tilladelse til at bringe dette og enkelte andre citater —:

„Jeg forsikrer Dem, at vi vil gøre vort yderste for, at der altid vil blive draget omsorg for Deres kirkegård, og at besøgende på denne kirkegård i Staffordshire altid skal være velkomne.

„Forsoning over gravene“ er jeres motto. I Staffordshire er det blevet virkelighed.“

Disse ord blev altså udtalt fra England til Tyskland, fra et land, der under krigen led under bombardementer og oplevede „udraderinger“ af store bydele. Skulle vi ikke her i landet, hvor vi intet led i sammenligning med England, kunne leve op til samme tankegang, eller skal vi for tid og evighed blive ved med at avle tyskerhad? Hør, hvad Jyllands-Posten tillod sig at skrive for et par dage siden:

„Gravkommandoet er ved at være færdigt på de østlige øer, die Inseln Seeland u. s. w., og nu rykker denne afdeling af Gräbermacht'en frem mod Fyn og Jylland. De skal i gang med deres sørgelige arbejde. Vi har ikke set uniformerne, men både vissengrønt og dødningshoveder kender vi fra tidligere.“

Det ærede medlem hr. Damsgaard sagde forleden, at han og mange med ham er beskæmmede og ubehagelig berørt ved, hvad der er besluttet og nu er i fuld gang. Jeg for mit vedkommende følte beskæmmelse på Danmarks vegne, da jeg læste Jyllands-Postens betragtninger.

Jeg har i denne forbindelse lyst til at nævne et eksempel på, at tanken om oprettelse af samlekirkegårde også har haft interesse selv for et lille land som Danmark. I den lille by Braine i Frankrig ca. 100 km fra Paris er der en særlig kirkegård for faldne sønderjyder fra første verdenskrig. På denne kirkegård samlede man 5 år efter første verdenskrig de dansksindede sønderjyder, der var døde i tysk krigstjeneste. Det blev kun til 78, for det var jo under de forhold uhyre svært at finde og identifi-

[Kirkeministeren.]

cere ligene. Men Braine er blevet de sønderjyske købstæders venskabsby, og der arrangeres ture derned hvert år. Det er ganske betegnende, at i Sønderjylland, hvor man om noget sted kender til spændingen mellem danskhed og tyskhed, har man haft mindst eller slet intet at indvende. Hør her, hvad det ældste blad i Sønderjylland, Dannevirke, skriver den 30. november d. å.:

„Den betragtning, man har set fremført, at vi ikke skal skabe mindelunde, hvor tyskere kan optræde med støvletramp og for danske krænkende minde-sammenkomster, kan man vist godt se bort fra. Vi har set soldaterkirkegårde, både tyske og franske, både ved Verdun, Arras og Lorette, engelske soldatergrave i Tyskland, f. eks. ved Soltau, amerikanske i Luxembourg og Belgien, den tyske mindelund på Knivsbjerg og kirkegården for faldne sønderjyder i Braine i Frankrig.“ — det er den, jeg lige omtalte — „og vi har overværet mindehøjtideligheder disse steder. Og vi kan sige med overbevisning“ — skriver bladet — „at her bestemt ikke har været tale om andet end sammenkomster, præget af en dyb vemod over de ofre, krigen har været. Det er så vist ikke sådanne steder, der lægges grund til nye krige.“

I andre dele af dansk presse — desværre ikke alene i Jyllands-Posten — kan man næsten daglig læse mere eller mindre uhyrlige påstande, og man har vanskeligt ved at forestille sig, at al denne uvederhæftighed kan henregnes alene til fejltagelser.

Den 2. december i år lægger dagbladet Land og Folk sogneprest Reiss i Rudkøbing følgende ord i munden vedrørende de for nylig stedfundne flytninger i Rudkøbing:

„Gravflytningen er den mest svinske proces, der har fundet sted inden for kirken.“

Jeg har personlig talt med pastor Reiss, der pure nægter at have brugt dette udtryk; med hans tilladelse oplyser jeg dette

her i det høje ting. Han har over for kirkeministeriet givet til kende, at han er vidende om, at den af tyskerne udviste opførsel og adfærd var hensynsfuld og upåklagelig. Det betyder naturligvis ikke, at pastor Reiss har ændret sit syn på gravflytningssagen som sådan — den er han imod.

I den nævnte artikel i Land og Folk gengiver lederskribenten en ytring, der i kursiv fremtræder som direkte citat af, hvad pastor Melbye i Birkerød skulle have sagt, nemlig — jeg beder om tilladelse til et citat —:

„Tyske revanchister er i deres fulde ret til at rejse kæmpe-monumenter på gravstederne, og så er der jo ikke langt til store masse-møder, der kan tjene mange formål.“

Da jeg forelagde pastor Melbye citatet, fralagde han sig med forfærdelse ansvaret for sådanne betragtninger, der jo tilmed bundet i manglende viden om overenskomstens betingelser. Pastor Melbye havde hverken sagt eller tænkt noget lignende og var af den selvfølgelig mening, at vel kan man være modstander af, at de tyske grave flyttes, men det ville være en uheldig ting, hvis denne sag skal bruges til at opgejle nationalistiske, antityske følelser i vort folk.

Som et eksempel på, hvad det ærede medlem hr. Damsgaard kalder „en makaber og utiltalende adfærd, som forarger befolkningen“, nævner det ærede medlem, at man et sted har kørt uformuldede ligkister ud på lossepladsen. Det, der sigtes til, er det før omtalte tilfælde i Rudkøbing. Det er en lang historie, som jeg ikke skal besvære de ærede medlemmer med, men så meget vil jeg sige, at når brædderne blev kørt på lossepladsen, var det for at imødekomme et bestemt krav fra kirkegårdsudvalget om, at alt fra gravene blev fjernet, selv om det normalt er skik, at rester af kisterne bare graves dybere ned i jorden. Tyskerne havde da af kirkegårdsudvalget

[Kirkeministeren.]

fået anvist den uden for byen beliggende losseplads som eneste mulighed; der var ikke plads på kirkegården til forbrænding, hvad man gerne havde set. Der var truffet aftale med en dansk vognmand om, at han skulle dække brædderne til med det samme. På grund af det overmåde dårlige vejr skete det først næste dag, men der har næppe været nogen af befolkningen på lossepladsen den dag. Derimod indfandt der sig en pressefotograf fra Langelands Avis, specielt opfordret dertil af en journalist fra B.T., der vel skulle have noget stof — er det for skarpt at sige? — til at øge den almindelige forargelse. B.T. brugte dog ikke billedet, det havnede i Ekstra Bladet, hvilket måske ikke forbavser nogen. Bemærkelsesværdigt er det, at Langelands Avis ikke selv brugte billedet. I Rudekøbing følte man sig ilde berørt over, at der var blevet fotograferet, og sognepræsten foranledigede, at negativet blev kasseret.

Det er mit håb, at denne redegørelse må have givet det ærede medlem hr. Damsgaard de oplysninger, han ønskede. Det ærede medlems tvivl om lovhjemmel for kirkeministeren til at gennemføre, hvad der nu er sket og vil ske, gjaldt jo særlig de tilfælde, hvor pårørende har gravstedsret. Hvad det angår, er al tvivl udelukket. Lad mig gentage: disse grave flyttes ikke uden direkte ønske fra gravstedsejerne. Men mon det ærede medlem derefter trods alt ikke vil være enig med mig i, at jeg ikke alene har ret, men også pligt til at føre den for Danmark bindende dansk-tyske overenskomst til ende, når administrationen af denne overenskomst nu engang påhviler kirkeministeriet? Det er ganske enkelt min opgave, omend langt fra en livssag for mig, som det ærede medlem forbløffende nok udtrykte sig.

Til dette vil jeg gerne føje nogle slutbetragtninger. Det er beklageligt, at visse dagblade har fundet det rimeligt at køre denne sag ud på en mosegrund, hvor svampevækst fra besættelsestiden og krigens onde år endnu har rødder. Der er intet beskæmmende i, at Danmark følger international skik, hvad samlingen af de tyske krigsgrave angår. Krig er frygtelig, dens følger tragiske, gravflytning er i sig selv en sørgelig sag, men hvorfor skabe unødigt uro og

ubehag om den? Det er en kendsgerning, som taler til de danske menighedsråds ære, at de tyske grave er blevet passet smukt og godt i de 20 år, hvor Danmark var forpligtet; men nu er det efter den dansk-tyske overenskomst Tyskland, der må anses for gravstedsejer, undtagen i de enkelttilfælde, der er nævnt.

Efter min bedste overbevisning bør vi med ro og værdighed føre sagen til ende i henhold til overenskomstens aftaler.

Den første sag på dagsordenen var:

Spørgsmål til ministrene.

Af *Haustrup Clemmensen* til udenrigsministeren:

„Hvornår forventer ministeren at kunne udvirke lighed i vilkårene for den dansk-tyske grænsehandel?“

Haustrup Clemmensen: Danske statsborgere, der efter en udenlandsrejse vender tilbage til Danmark, har som bekendt ret til toldfrit at medtage varer for indtil 350 kr., idet der dog gælder visse særregler for spiritus og tobak, bl. a. under henvisning til de allerede temmelig høje danske afgifter på dette område.

Jeg vil gerne understrege, at denne 350 kr.s regel ønsker jeg ikke skærpet; jeg tror tværtimod, det er naturligt, at rejselivslettelserne bliver så mange som muligt; men jeg er overbevist om, at ensartede regler på dette felt bør være gældende. De tilsvarende tyske regler levner ud over ret til turistsouvenirs kun mulighed for toldfrit at indføre for 2 DM — det er jo ikke så forfærdelig meget. På denne baggrund tror jeg man har lov til at sige, at der ikke mindst i den dansk-tyske grænsehandel bliver en ganske urimelig forskelsbehandling. Jeg er klar over, at Tyskland naturligvis må have ensartede regler ved sine grænser, men jeg finder, at disse tyske regler over for de mere liberale danske virker som en udpræget forskelsbehandling, og forstår derfor fuldt ud, at den sønderjyske handelsstand føler sig overordentlig dårligt behandlet i dette tilfælde.

Jeg er ganske klar over, at den høje rege-

[Haustrup Clemmensen.]

ring er enig i disse principielle synspunkter, men selv om den højtærede udenrigsminister har meget travlt, går jeg ud fra, at den højtærede statsminister er enig i, at vi har en meget dynamisk udenrigsminister, og jeg vil derfor efter disse mange år, hvori disse spørgsmål stadig har været fremme, være meget interesseret i at høre, hvornår den højtærede udenrigsminister forventer, at der kan komme mere lighed i den dansk-tyske grænsehandel. Jeg synes stadig, det er en sag, der i høj grad haster.

Statsministeren (J. O. Krag): Som den ærede spørger har forudset, er regeringen ganske enig i hans synspunkter, og vi har — hvad det ærede medlem formentlig også er klar over — allerede gjort os anstrengelser for at få forholdet ændret. Det har både udenrigsministeren, som spørgsmålet er rettet til, og jeg gjort. Vi har taget problemet op flere gange, både i Bonn, som jo er regeringssædet og det naturlige sted, og også i Kiel, hvor man jo må have en interesse i, at der på dette område findes rimelige regler på begge sider af grænsen.

Vi har også opnået visse lempelser i de gældende regler. Disse lempelser gjaldt maksimumsbeløbet for, hvad rejsende — i hovedsagen turister — toldfrit må tage med ind i Tyskland. Den hidtidige grænse på 50 DM forhøjedes til 100, og en særlig grænse for levnedsmidler på 10 DM blev ophævet. Disse forhøjelser var imidlertid af meget begrænset værdi, fordi der også gælder en varemæssig begrænsning for, hvad rejsende kan medtage ind i Tyskland. Således kan almindelige forbrugsvarer, herunder fødevarer, normalt ikke indføres toldfrit. Fødevarer kan kun medføres som rejseproviant i meget begrænset omfang. Disse varemæssige begrænsninger består uændret, og det tager selvfølgelig et langt stykke glansen af de beløbsmæssige forbedringer.

Det, man kalder den lille grænsehandel, har gennem disse lettelser ikke fået en rimelig placering. En tysk statsborger, der bor lige syd for grænsen, skal for at kunne benytte sig af de regler, jeg her har nævnt, kunne bevise, at han har været på rejse 15 km ind i Danmark, og det begrænser jo i høj grad den praktiske anvendelighed af

dem. I modsat fald er han grænsetrafikant og skal betale en afgift på 15 pct. af de varer, han medfører. Denne afgift er normalt noget mindre end den sædvanlige told. Afgiftsbeløb på under 30 pfennig opkræves ikke, og det er jo klart, at disse regler må virke i hvert fald meget stærkt hæmmende for den lille grænsehandel.

Såvel af hensyn til turister som af hensyn til grænsetrafikanter må vi fra dansk side ønske en ændring af de tyske regler, som kan medføre en større balance og en større parallelitet med de langt mere liberale danske regler, som det ærede medlem jo også redegjorde for. Udenrigsministeriet har fulgt sagen op over for de tyske myndigheder med en note, som afleveredes i begyndelsen af indeværende måned.

Netop i dag, den 15. december, ankommer en tysk delegation til København for at deltage i det traditionelle decembermøde i det såkaldte dansk-tyske regeringsudvalg, og her vil man rejse problemet. På mødet i morgen vil man forhåbentlig kunne opnå en forhandling om det. Det siger sig selv, at vi fra dansk side vil gøre, hvad vi kan for at opnå en liberalisering af de tyske regler. Men man må ikke glemme, at Tyskland som medlem af fællesmarkedet ikke kan handle fuldstændig på egen hånd, og her kan der altså ligge vanskeligheder, som må indgå i de forhandlinger, jeg har nævnt. Jeg føler mig imidlertid overbevist om, at man med god vilje fra begge sider kan finde en vej frem.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af *Adolph Sørensen* til handelsministeren:

„Vil ministeren søge skabt hjemmel for at tillægge sagsomkostninger til den part, som har indbragt en sag for monopolankenævnet, respektive en af monopolankenævnet afsagt kendelse, for domstolene?“

Adolph Sørensen: For et par år siden traf monopoltilsynet en afgørelse om fastsættelse af højestepriser for rugbrød i Storkøbenhavn. Denne afgørelse fandt bagerfagets organisationer forkert, og de indbragte den for monopolankenævnet i medfør af mono-

[Adolph Sørensen.]

pollovens regler. Det var en meget omfattende sag ikke mindst på grund af betydningsfulde juridiske problemer og derfor også en overordentlig bekostelig sag for organisationerne. Ved ankenævnets kendelse fik klagerne ubetinget medhold, tilsynets pålæg blev ophævet, men sagens vinder, fagets organisationer, måtte selv bære omkostningerne, der var meget betydelige, over 50.000 kr.

Sidste efterår gav monopoltilsynet en anden faglig mesterorganisation pålæg om ophævelse af dens hidtil gældende licitationsbestemmelse. Organisationen protesterede mod pålæggets udstedelse og hævdede navnlig, at der havde været muligheder for ved forhandling at nå frem til en rigtig løsning. Nu måtte man indbringe sagen for ankenævnet, som henstillede til parterne at søge en forligsmæssig ordning. Det lykkedes efter mange vanskeligheder, men det kostede også mange penge, fordi der ved pålæggets udstedelse og den derved nødvendiggjorte anke påførtes organisationen store omkostninger, og de blev ikke dækket, selv om monopoltilsynet trak sit pålæg tilbage.

Se, disse to eksempler af mange, der kunne fremføres, synes jeg viser, at der bør ske en ændring af monopolloven. Det er ikke utilfredsstillende, at der er en adgang til at anke, men at omkostningerne ved denne anke ikke, sådan som det gælder for sager ved domstolene, kan tilkendes den vindende part eller fordeles mellem parterne.

Det er på denne baggrund jeg har stillet mit spørgsmål til den højtærede minister. Det drejer sig først og fremmest om den situation, at en person eller organisation indbringer en af monopoltilsynet truffet afgørelse for monopolankenævnet; men det gælder også, når ankenævnets afgørelse indbringes for domstolene. Nu ved jeg vel, at danske domstole har ret til at pålægge sagsomkostninger efter et skøn. I en sådan sag vil retten derfor kunne tage hensyn til, at sagen tidligere har været behandlet ved ankenævnet, men den behøver ikke at gøre det. Det bør derfor i loven pålægges først ankenævnet og siden domstolene at tage stilling til en fordeling af omkostningerne ved sagens behandling i ankenævnet.

Monopolrådets nuværende formand professor von Ebyen, har tidligere været inde på

dette problem og har udtalt sig på linje med det af mig her anførte om behovet for at give hjemmel for at pålægge sagsomkostninger. Behovet viser sig derved, at flere af de afgørelser, som monopoltilsynet træffer i dag, ikke bliver indbragt for ankenævnet, alene fordi den eller de pågældende, som rammes af afgørelsen, ikke mener at have råd til at tage ankesagen, selv om de kunne være eller føle sig nok så sikre på at vinde.

I et retssamfund må det altid være betænkeligt at give dømmende myndighed til andre end domstolene, og i de få tilfælde, vi gør det her i landet, er det begrundet med henvisning til behovet for en særlig sagkundskab. Jeg tror, vi i det høje ting ved lejlighed bør vende tilbage til spørgsmålet om, hvorvidt den gældende ordning med monopolankenævnet som indskudt led forud for domstolsprøvelsen bør opretholdes, men så længe vi har den, bør lovgivningen tilrettelægges således, at borgerne ikke stilles ringere, end hvis der var adgang til direkte domstolsprøvelse. Det bliver de efter min opfattelse i dag.

Handelsministeren (Lars P. Jensen): Det er et meget forståeligt ønske, at økonomiske grunde ikke må være til hinder for, at man fra erhvervslivets side indbringer monopoltilsynets afgørelser for monopolankenævnet.

I almindelighed må den private part i sådanne forvaltningssager selv bære sine udgifter til advokatbistand o. lign., også i tilfælde hvor han, som det ærede medlem sagde, får medhold hos den administrative klageinstans. Dette princip må ses på baggrund af, at det tilkommer den forvaltningsmyndighed, der skal træffe afgørelsen, selv at fremskaffe, bearbejde og belyse det grundlæggende materiale. Imidlertid kan der f. eks. for monopolankenævnet forekomme sager, hvor den private part har haft nødvendige omkostninger til advokatbistand o. s. v., og dette er formentlig — det har jeg også forstået på det ærede medlems argumentation — baggrunden for det stillede spørgsmål.

I handelsministeriet har man tidligt været opmærksom på dette problem og har forelagt spørgsmålet for monopolrådet, som det ærede medlem er medlem af. Monopolrådet frarådede imidlertid i november 1963, at der på daværende tidspunkt søgtes tilvejebragt

[Handelsministeren.]

lovhjemmel for at tilkende klageren omkostningerne i sager vedrørende monopolloven eller lov om indseende med priser, selv om han måtte få hel eller delvis medhold ved monopolankenævnet. Begrundelsen var særlig, at der ikke inden for dette område burde ske brud på høvdvundne principper, før spørgsmålet havde været taget op i en bredere sammenhæng og en ændring gennemført inden for andre forvaltningsområder.

Kort efter rejste Butikshandelens Fællesråd samme spørgsmål over for handelsministeriet, men ministeriet delte monopolrådets opfattelse, således at spørgsmålet afgørelse kom til at afvente, hvad der i denne henseende måtte ske på tilsvarende områder. Man havde herved for øje, at tilsvarende spørgsmål var blevet rejst i forbindelse med ekspropriationslovgivningen og i forbindelse med lovgivningen om landskatteretten.

Da spørgsmålet om sagsomkostningerne ved administrative nævn således var rejst fra flere sider, nedsatte justitsministeren den 1. maj 1964 et udvalg med den opgave at overveje, hvorvidt der kan opstilles retningslinjer for, i hvilket omfang der bør kunne kræves godtgørelse af det offentlige for udgifter, som er afholdt i forbindelse med en sags behandling i et administrativt nævn. Og selv om jeg har sympati — og det har jeg — for ønsket om, at klagere under særlige omstændigheder skal kunne få tilkendt sagsomkostninger under en administrativ rekurs som den, der sker f. eks. til monopolankenævnet, må jeg mene, at en afgørelse af spørgsmålet om, hvorvidt der skal tilvejebringes lovhjemmel for en sådan tilkendelse af sagsomkostninger, bør afvente afslutningen af det pågældende udvalgs arbejde.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af *H. C. Toft* til udenrigsministeren:

„Hvad agter regeringen at foretage sig over for Storbritannien i anledning af dette lands subsidierede eksport af kreaturer til Vesttyskland — en eksport, der er til skade for Danmarks udførsel og derfor er i strid med EFTA-aftalens art. 24, stk. 1?“

H. C. Toft: Til den engelske produktion af kreaturer gives der et produktionstilskud på op mod 200 kr. Derudover gives der ved eksport af kreaturer fra England et rabatstilskud, der svarer til et beløb af ca. 35-40 kr. Det betyder, at man fra England kan eksportere kreaturer langt billigere, end hvis landmændene i England selv skulle drage omsorg for at skaffe disse midler, og det er i allerhøjeste grad med til at trykke kreaturpriserne på det vesttyske marked, hvortil der foregår en eksport fra England med baggrund i denne subsidiepolitik.

Dette er efter min opfattelse i høj grad til skade for et andet medlemsland af EFTA, nemlig Danmark, og da der i EFTA-aftalens § 24 står, at det er forbudt en medlemsstat at yde subsidier direkte eller indirekte, når det kan skade andre medlemsstaters interesse, mener jeg, at den eksport, der foregår fra England til Vesttyskland af kreaturer, ikke er i overensstemmelse med EFTA-aftalens § 24. Det er i allerhøjeste grad til skade for danske landmænd, der netop i dette efterår står med mindre fodringsbeholdninger og derfor næsten tvangsmæssigt må levere kreaturerne på et tidligt tidspunkt og ikke kan sælge dem og få en rimelig pris for dem, fordi der føres en sådan subsidiepolitik fra engelsk side. Man står endog over for risikoen for, at man kan få pålagt tillægsafgifter, hvis prisen i fællesmarkedet Tyskland går ret meget ned under de priser, der er i dag.

Det er baggrunden for mit spørgsmål til den højtærede udenrigsminister: hvad agter regeringen at foretage sig over for EFTA-landet England, Storbritannien, på baggrund af det, jeg her har sagt?

Statsministeren (J. O. Krag): Britisk eksport af levende kreaturer til forbundsrepublikken i større omfang blev muliggjort, da man fra tysk side liberaliserede kvægimporten i forbindelse med iværksættelsen af fællesmarkedets fælles markedsordning for kvæg og kød, der trådte i kraft den 1. november 1964. Fra britisk side gav man på daværende tidspunkt udtryk for, at det udelukkende drejede sig om midlertidige eksportforretninger, baseret på ekstraordinære prisforhold, der inden for et kortere tidsrum måtte forventes at ville opføre. Det anføres endvidere, at kreatur-

[Statsministeren.]

opkøbene i England fandt sted på kommercielt grundlag, og at der ikke blev ydet eksportsubsidier til salget til Tyskland. Den britiske kvægekseport til forbundsrepublikken er imidlertid fortsat; den er fortsat i indeværende år, hvor den i gennemsnit har udgjort ca. 2.000 kreaturer om ugen. Man må altså sige, at de britiske synspunkter, jeg refererede, ikke har holdt stik over for virkeligheden.

På denne baggrund og i overensstemmelse med de berørte erhvervsorganisationers ønske har regeringen tidligt på efteråret i en note til den britiske regering anmodet denne om at tage skridt til at bringe den britiske kvægekseport til Tyskland til standsning. Som begrundelse herfor fremhævedes det, at den stærke stigning i den britiske kvægekseport var baseret på subsidier ydet til opdræt m. v. og derfor efter dansk opfattelse ikke i overensstemmelse med Storbritanniens forpligtelser i EFTA og GATT — her er jeg altså ganske enig med det ærede medlem hr. H. C. Toft.

Jeg kan endvidere oplyse, at forbundsrepublikken efter forudgående dansk-tyske drøftelser rettede en tilsvarende henvendelse til den britiske regering om at begrænse kvægekseporten i indbindingsperioden, hvor markedsforholdene traditionelt er urolige som følge af de store tilførsler til kvægmarkederne. Fra britisk side stillede man sig afvisende over for disse danske og tyske henvendelser. De blev derfor fulgt op af en ny dansk note til den britiske regering på et tidspunkt, da prisleddet på de tyske kvægmarkeder truede med at medføre pålæggelse af ekstraafgifter ud over den normale told på importen fra Danmark og andre tredjelande. Fra britisk side har man imidlertid trods disse danske synspunkter fastholdt, at Storbritanniens kvægekseport til forbundsrepublikken ikke skader Danmarks traditionelle eksport til det tyske marked, idet Danmark hævdedes stort set at have været i stand til at opretholde sin hidtidige kvægekseport.

Da de hidtidige bestræbelser i sagen således ikke har ført til en afklaring, og da pris- og markedsudviklingen for kvæg i forbundsrepublikken efter regeringens opfattelse — og jeg tror, den falder sammen med det ærede medlem hr. H. C. Tofts —

fortsat er meget alvorlig, har regeringen efter forudgående drøftelse med de berørte erhvervsorganisationer besluttet at anmode den britiske regering om forhandlinger om sagen. Skulle det ikke under disse forhandlinger lykkes at opnå et tilfredsstillende resultat, er regeringen indstillet på at indbringe sagen for EFTA, for EFTAs råd, således som det ærede medlem i sit spørgsmål fandt at man burde gå frem.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af *Helge Nielsen* til finansministeren:

„Overvejer ministeren at gennemføre begrænsninger i den nuværende adgang for private erhvervsvirksomheder til at fratække udgifter til repræsentation (frokoster, middage, rejser, fester o. s. v.) ved skatteopgørelsen?“

Helge Nielsen: Da det ærede medlem hr. Poul Møller i sidste uge over for kulturministeren rejste spørgsmålet om rimeligheden af den fest, der blev afholdt ved filmfondens uddeling, er det vel en naturlig fortsættelse at rejse det her anmeldte spørgsmål omkring erhvervslivets repræsentationsudgifter over for den højtærede finansminister.

Jeg er enig i, at staten ikke skal afholde for flotte fester, og er af den opfattelse, at det gør staten i almindelighed heller ikke. Men det er samtidig min bestemte opfattelse, at det private erhvervsliv ikke holder sig tilbage med hensyn til ægte champagneknald, middage, frokoster, cognacer, sjusser o. s. v., som jo over repræsentationskontoen bliver præsenteret som regninger til den enkelte skatteborger. Forretningsrepræsentationen er efterhånden så omfattende, at flere og flere restauranter anvender regninger, der er udstyret med plads til de nødvendige oplysninger til skattevæsenet. I den forbindelse kan måske også nævnes de mange kostbare gaver, forretningsforbindelser giver hinanden; jeg tænker her også på de guldarmbånd og brocher med diamanter og perler, som gudmødre får overrakt af rederier og værfter ved stabelaflybninger, og vil gerne i den forbindelse bede den højtærede finansminister oplyse, om man overvejer at forbyde, eventuelt at begrænse disse repræsentationsudgifter, der er varefordyrende urimeligheder.

[Helge Nielsen.]

Jeg vil også gerne spørge den højtærede finansminister, om der kan gives noget samlet tal for de repræsentationsudgifter, der her er nævnt, og som betales af danske skatteyderne og af danske forbrugere.

Vi er netop nu ved slutningen af den traditionelle frokostpause her i landet, og jeg har en fornemmelse af, at hvis alle, der i dette øjeblik sidder rundt om på danske restauranter og spiser og drikker på danske skatteyderes regning, ville rejse sig og gå, ville der blive mange, mange ledige borde.

Finansministeren (Henry Grünbaum): Jeg takker for spørgsmålet og skal først sige, at ved indkomstopgørelsen kan der efter statskattelovens § 6 fradrages udgifter, som i årets løb er anvendt til at erhverve, sikre og vedligeholde indkomsten. Det er jo hovedreglen i denne skattelov. For at repræsentationsudgifter skal kunne godkendes som fradragsberettigede, må det således kunne dokumenteres, ikke alene at udgifterne faktisk er afholdt, men også at udgifterne har været nødvendige for indtægtens erhvervelse m. m. Alligevel må det jo nok erkendes, at der på dette område forekommer misbrug af større eller mindre omfang, og der kan anføres gode grunde til at søge de gældende regler skærpet.

Spørgsmålet herom har da også i nogen tid været overvejet i finansministeriet. Man kunne i og for sig anlægge det synspunkt, at det må være muligt at drive forretningsvirksomhed, uden at den ene part behøver at give ud på den anden, og denne betragtning måtte føre til, at man netop efter statskattelovens § 6 helt skulle nægte fradragsret for repræsentationsudgifter; det resultat skulle man således kunne nå til, uden at nogen lovændring var nødvendig. For andre skatteydere kan det jo tage sig mærkeligt ud, at forretningsfolk så at sige kan få en stor del af deres privatforbrug dækket skattefrit ved hjælp af repræsentationsfradrag, og helt paradisk bliver det, når den samme kreds af personer ligefrem skiftes til at betale for hinanden på restauranter og forlystelsesetablissementer.

I Sverige har man for nylig indført visse begrænsninger i adgangen til at fradrage repræsentationsudgifter. Efter de nye svenske regler er repræsentationsudgifter kun

fradragsberettigede, når de er afholdt i direkte forbindelse med forretningsmæssige forhandlinger. Der kan endvidere kun ske fradrag for de personer, der har direkte tilknytning til disse forhandlinger, og fradraget kan ikke gives for større beløb end det, der kan anses for en rimelig udgift til det pågældende trakteament eller lignende. Der er i denne forbindelse fastsat visse vejledende takster for, hvor meget der maksimalt kan fratrækkes for udgifter til forretningsfrokoster m. v. Som norm for en forretningsfrokost er fastsat en udgift på højst 25 sv. kr. pr. deltager. Jeg tror, tiden er inde til, at man også her i landet opstiller fastere rammer for, hvilke fradrag der kan gives for repræsentationsudgifter.

I den forbindelse kan der vel også være grund til at se lidt nærmere på spørgsmålet om fradrag for rejseudgifter. Jeg tænker her bl. a. på udenlandsrejserne. Der må selvfølgelig lægges stor vægt på, at reglerne i givet fald udformes så enkelt som muligt for ikke at belaste de skattelignende myndigheder med større kontrolopgaver end nødvendigt.

Jeg kan oplyse, at der nu vil blive arbejdet videre med disse spørgsmål i finansministeriet, og at statens ligningsdirektorat og ligningsråd vil blive inddraget i en undersøgelse af, hvilke begrænsninger der vil være mulighed for at opstille og praktisere, idet det er min opfattelse, at der må sættes strengt under reglen i statsskattelovens § 6 om, at de udgifter, der kan fradrages for repræsentation og for rejser, alene er sådanne, som er nødvendige for netop at erhverve, sikre og vedligeholde indkomsten, men ikke udgifter til såkaldt repræsentation og til rejser, der i virkeligheden går til private formål eller er af en sådan størrelse, at de overstiger, hvad der er rimeligt og nødvendigt.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af *Camma Larsen-Ledet* til indenrigsministeren:

„Er det rigtigt, at der i øjeblikket er ca. 100 ubesatte sundhedsplejerskestillinger? Hvis det er tilfældet, hvad påtænker ministeren da at gøre for at stimulere tilgang til nævnte fag?“

Camilla Larsen-Lødet: I Politiken for den 5. december spåede Vejles tre sundhedsplejersker i et interview, at deres erhverv er døende, og de oplyste samtidig, at der i øjeblikket landet over er ca. 100 ubesatte sundhedsplejerskestillinger, som det vil være svært at få besat, idet kun 13 sygeplejersker er under videreuddannelse til sundhedsplejersker; på kursusset, som foregår på Århus universitet, kan der deltage op til 30 kursister ad gangen.

I anledning af disse oplysninger og fordi jeg ved, at størsteparten af vore igangværende sundhedsplejersker ikke er helt unge mere og en del af dem vil falde for aldersgrænsen inden for et kortere åremål, er det, jeg gerne vil spørge den højtærede indenrigsminister, om det er rigtigt med de omkring 100 ubesatte sundhedsplejerskestillinger. Hvis det er rigtigt, hvad gøres der da, eller hvad påtænker ministeren at gøre for at stimulere tilgangen til sundhedsplejerskefaget? Jeg spørger, fordi jeg finder det særdeles vigtigt at holde dette led i sundhedsplejen intakt, der er af så stor betydning for små, nye borgeres hele trivsel. De første 25 år af sundhedsplejerskernes virksomhed viser, at dødeligheden blandt spædbørn er faldet fra 25 til 4 promille; at ordningen også er populær, er almindeligt kendt. I 1962 blev 68,1 pct. af spædbørnene tilset af sundhedsplejersker, mindre end 1 pct. af hjemmene afslog tilbuddet, men 31 pct. blev holdt uden for ordningen af den ganske simple grund, at hjemstedskommunen i de allerfleste tilfælde forholdt sig passivt i spørgsmålet. Med 1963-loven blev der imidlertid løst op for passiviteten, og nu står en del kommuner tilsyneladende i kø for at være med i kapløbet om de få sundhedsplejersker, der er eller vil blive inden for de nærmeste år.

Jeg finder det alvorligt, hvis en omsigribende svindsot har tag i sundhedsplejen, og jeg håber, at den dynamiske indenrigsminister i givet fald har stillet diagnosen.

Indenrigsministeren (Hans Hækkerup): I anledning af det ærede medlems spørgsmål kan jeg oplyse, at det er rigtigt, at der for øjeblikket er et betydeligt antal ubesatte sundhedsplejerskestillinger, formentlig ca. 80. Jeg vil dog i denne forbindelse understrege, at når der netop nu er så relativt

mange ubesatte stillinger, skyldes det ikke mindst den ændring af loven om sundhedsplejerskeordningen, det ærede medlem nævnte, og som blev gennemført i 1963, hvorved man bl. a. opfordrede kommuner til at udnytte loven i større omfang end hidtil. Dette har i høj grad som ønsket stimuleret kommunernes interesse for at oprette nye sundhedsplejerskestillinger. Man kan derfor måske betragte den akutte mangel på sundhedsplejersker som et overgangsfænomen, hvorfor jeg ikke tror, at der er behov for at foretage ret meget ud over, hvad der allerede er foretaget.

Forholdet er nemlig det, at der på Danmarks sygeplejerskehøjskole ved Århus universitet, hvor sygeplejerskerne uddannes til sundhedsplejersker, er mulighed for at udvide kapaciteten, således at der kan uddannes indtil 50-60 sundhedsplejersker om året, medens det årlige uddannelsesbehov normalt næppe ligger højere end 35-40. Gennem de senere år har det årlige antal nyuddannede sundhedsplejersker ligget mellem 25 og 30, hvilket indtil for nylig har været tilstrækkeligt til at dække behovet. I indeværende år har der beklageligvis, som det ærede medlem også nævnte, kun meldt sig 13 nye sygeplejersker til uddannelsen, men det skyldes antagelig, at man i forbindelse med en omlægning af uddannelsen har stillet krav om større kvalifikationer. Imidlertid venter man både i sundhedsstyrelsen og på sygeplejerskehøjskolen, at tilgangen i de kommende år vil stige, således at der i løbet af nogle år igen vil blive uddannet det tilstrækkelige antal sundhedsplejersker.

På denne baggrund finder jeg det vanskeligt at foretage noget ekstraordinært for at stimulere tilgangen.

Camilla Larsen-Lødet: Den højtærede indenrigsminister passerede mig med ordene: det var nok ikke tilfredsstillende — og så behøver jeg jo i og for sig ikke at sige mere, for indenrigsministeren følte åbenbart, at svaret ikke var tilfredsstillende, og det var det faktisk heller ikke. Man må nemlig gøre et eller andet for at skærpe appetitten for tilgangen til dette fag, som jeg tillægger, som jeg før sagde, meget stor betydning. Vi nærmer os nu vintersolhvervet, og herom skriver Johannes V. Jensen i et af sine digte, at nu er nedgang endt, og

[Camma Larsen-Ledet.]

nu er håbet tændt, og jeg havde faktisk ventet, at indenrigsministeren i dag ville have givet udtryk for noget sådant, men det kan jeg som sagt ikke se ligger i det svar, jeg har fået.

Man forventer en stigning i antallet af kursister til faget, og man har selvfølgelig lov at forvente noget sådant, men vi lever jo i en tid, hvor der er mangel på sygeplejersker i almindelighed, og derfor tror jeg, der skal ske noget ganske ekstraordinært for at lokke, om jeg så må sige, nogen til at tage denne specielle uddannelse. Der må bl. a. bedre ansættelsesvilkår til som den ene ting, og så må man altså stimulere, sådan som militæret f. eks. gør. Når militæret ønsker tilgang til deres uddannelsessteder, ser man i dagbladene store annoncer — som dagbladene i øvrigt meget gerne vil have — netop for at stimulere tilgangen. Kunne man ikke forsøge også ad den vej at skærpe appetitten?

Indenrigsministeren (Hans Hækkerup): Jeg tør ikke have nogen mening om, hvorvidt en annoncekampagne præget af f. eks. det ærede medlems fantasi kunne sætte sig spor i en øget tilgang.

Det ærede medlem mente, at vilkårene burde være bedre. Om det spørgsmål vil jeg gerne sige: forholdet er jo det, at der gennem nogen tid har været løbende forhandlinger om lønvilkårene for sundhedsplejerskerne, og jeg tør ikke udelukke, at den omstændighed, at disse lønninger endnu ikke er blevet ajourført, kan have spillet en rolle. Men dér ligger det således, at vi nu kan regne med, at man i meget nær fremtid når til endelig afslutning af overenskomsten, idet alt tyder på, at man nu er blevet enig om hovedpunkterne. På grund af en uheldig sammenhæng med forhandlingerne vedrørende visse sygeplejerskers lønninger på hospitaler er det trukket langdrag. Men det er jo tænkeligt, at den omstændighed, at man nu får en afgørelse, kan virke stimulerende på tilgangen. I

øvrigt vil jeg være tilbøjelig til at tro, at måske mere end lønningen vil selve stillingens friere karakter kunne virke tillokende. Jeg deler altså det ærede medlems håb om, at den øjeblikkelige misere er midlertidig.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af *Lis Groes* til ministeren for offentlige arbejder:

„Kan ministeren forklare, hvorfor bus-taksterne på Køgeruten sættes klækkeligt i vejret på et tidspunkt, hvor ministeren og generaldirektoratet for statsbanerne har givet tilsagn om udvalgsbehandling af en række klager i forbindelse med rutens drift — herunder klager over taksterne?“

Lis Groes: Der har længe murret en kritik af forholdene omkring DSB-busruten Valby-Køge, og trafikministeren havde jo selv lejlighed til at høre en række af klagerne på et møde for socialdemokratiske tillidsmænd i Køgekredsen. De klager, der er rejst, har først og fremmest drejet sig om lange ventetider på Valby station i slud og kulde, mens varme busser stod og ventede, uden at passagererne fik lov til at hoppe op i dem, og dertil spørgsmål om manglende overholdelse af køreplan, langsommeligt tempo og dårlig ventilation, ligesom spørgsmålet om taksternes højde har været fremdraget.

Den højtærede trafikminister lovede omgående at forelægge disse klager for generaldirektøren for statsbanerne, og glæden var stor, da denne henvendelse omgående gav resultat i form af et løfte om nedsættelse af et udvalg med repræsentanter for forbrugerne, hvor alle disse spørgsmål kunne drøftes nærmere.

Netop på denne baggrund virkede det noget forbløffende, at man, inden disse forhandlinger overhovedet var blevet påbegyndt, fik meddelelse om klækkelige for-

[Lis Groes.]

højelser af billetpriserne, idet de var steget med over 20 pct. for de fleste stationers vedkommende ned til Jersie og noget mindre for de længere strækninger. Det er jo sådan, at når en vare kritiseres, er det en lidt usædvanlig reaktion at sætte prisen op. Dertil kommer, at jeg havde forstået, at også priserne skulle inddrages i de kommende drøftelser.

Alt dette er baggrunden for mit spørgsmål om, om trafikministeren finder det rimeligt, at denne takstforhøjelse gennemføres på et tidspunkt, hvor man netop har givet tilsagn om at drøfte alle disse spørgsmål i et udvalg.

Nu ved jeg meget vel, at det ikke er den højtærede minister, der sidder og foretager takstforhøjelser. Kommuner og amtskommuner er indblandet. Men når bladet Syd-kysten i sit sidste nummer skriver — jeg beder om tilladelse til at citere —:

„Statslig forretningsmoral. Svaret fra DSB på kritikken af busruten blev en takstforhøjelse på 30 pct.“, så synes jeg, det var på sin plads, om ministeren ville give os en nærmere forklaring på sagen.

Vi ved, at der vil gå år og dag, inden S-banen til Køge bliver en realitet. Der må derfor være god mening i at søge frem til den bedst mulige løsning af den kollektive trafikks problemer i ventetiden. Det er vigtigt for de mange forbrugere i Køgebugt-egnen, men det er efter min mening også af den allerstørste betydning for statsbanerne selv at fjerne enhver mistanke om, at generaldirektoratet for statsbanerne giver mindre kvalitet for pengene ved drift af disse ruter, end der kunne opnås på anden måde.

Ministeren for offentlige arbejder (Lindberg): Det ærede medlem fru Lis Groes indledte sit spørgsmål med at fremdrage kritikken over statsbanernes busser på Køgeegnen. Jeg vil ikke ved denne lejlighed gå ind på nogen besvarelse af dette spørgsmål, så meget mindre som det ærede medlem jo selv anførte, at vi omgående havde reageret med at nedsætte et udvalg for nærmere at undersøge de klager, der har været fremme.

Det andet spørgsmål er det, det ærede

medlem først og fremmest har villet have frem — spørgsmålet om takstpolitikken på statsbanernes buslinjer. Heroverfor vil jeg gerne først sige, at medens folketinget eller ministeren efter statsbaneloven har beføjelse til at fastsætte taksterne for statsbanernes almindelige jernbanekørsel, er det helt anderledes, når det drejer sig om buskørsel, idet statsbanernes takster her ligesom andre koncessionerede, private vognmænds takster fastsættes efter forhandling med de lokale trafikråd, hvor ruterne kun går i et enkelt amt, og efter beslutning fra landsnævnet, hvor en rute går gennem flere amter.

Sådan er forholdet altså også for statsbanernes rutebiler langs Køgevejen, og her kan jeg sige, at det ikke er statsbanerne, der har været ivrige efter at forhøje taksterne. Det er fremgået af de forhandlinger, der har været, at taksterne ikke er forhøjet siden 1962, og med den pris- og lønudvikling, der har været i de forløbne 3 år, er der i og for sig en vældig god baggrund for at forhøje taksterne. Men det er først og fremmest de private, koncessionerede vognmænd, der har interesseret sig for, at statsbanerne skulle forhøje taksterne, idet de har ment — hvilket jeg i og for sig finder rimeligt — at det ikke var rigtigt, hvis statsbanerne kørte til lavere priser end de private vognmænd og dermed tiltog sig en del af den kørsel, de måske ellers kunne have.

Derfor sagde man fra landsnævnets side, da koncessionen skulle fornys i foråret, til statsbanerne, at nu måtte man have taksterne forhøjet. De forslag, statsbanerne kom med, var ikke helt tilfredsstillende for landsnævnet og for det lokale trafikudvalg i Roskilde amt; derfor har der været en del forhandlinger, og derfor har man først kunnet skride til takstforhøjelser nu pr. 1. december.

Men den antagelse, der ligger bag det ærede medlems spørgsmål, at statsbanerne i kraft af, at der er blevet klaget over selve de almindelige forhold, har indledt en straffekspedition med at fastsætte højere takster, er altså helt forkert. Sådan er det aldeles ikke. Tværtimod har statsbanerne halvvejs været tvunget til disse takstforhøjelser af de grunde, jeg har nævnt her.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af *Holmberg* til handelsministeren:

„Vil ministeren, når han skal tilvejebringe en klar lovhjemmel for kioskerne åbningstider, også ændre lukkeloven på en sådan måde, at de stadig flere kiosker, der findes ved rutebilstationerne, kan omfattes af lukkelovens § 4, stk. c?“

Holmberg: Jeg erkender naturligvis gerne, at en drøftelse af hele lukkeloven og dens bestemmelser — måske skulle vi tænke på en almindelig revision, måske helt ophæve lukkelovens bestemmelser — ikke egner sig til at blive taget op i en spørgetid, hvor vi jo har meget begrænset taletid. Vi vil imidlertid ud fra det svar, jeg nu forventer at få fra ministeren, tage stilling til, om vi eventuelt vil gå videre med hensyn til en revision. Jeg har nemlig den overbevisning, at lukkeloven efterhånden er, jeg kan godt sige ret gennemhullet, og at vi sikkert må se nærmere på loven.

Jeg har imidlertid i dagspressen set, at den højtærede minister skulle have sagt, at han slet ikke har planer om at ændre lukkeloven. Jeg går ud fra, at denne tale er holdt, før ombudsmanden havde henstillet til handelsministeriet, at man lærte at fortolke loven rigtigt. Det var jo en lidt ubehagelig historie for ministeren og hans embedsmænd, og jeg skal ikke ved denne lejlighed tvære i det absolut mærkelige i, at disse færgeløjer kunne blive udlagt som jernbane-stationer, hvad de jo ikke er. Jeg finder, det er rigtigt, at de pågældende kiosker holder åbent, og går ud fra, at den højtærede minister nu vil følge ombudsmandens henstilling og få lovhjemmel hertil.

Jeg vil imidlertid gerne gå videre. Hvis vi nu skal have en revision af loven — og det regner jeg med vi skal — vil jeg gerne spørge den højtærede minister, om han finder det rimeligt — med den nyere tid taget i betragtning — at afgrænse det til jernbanestationer. Når jeg siger den nyere tid, tænker jeg på den udvikling med færre togrejsende, som vi kender. Stationer bliver jo, man kan næsten sige daglig, nedlagt, folk rejser på anden måde nu, det er andre transportmidler, det drejer sig om, især rutebiler. Jeg vil derfor spørge den højtærede minister, om ministeren ved en revision af loven vil sørge for, at det også bliver muligt, jeg kan sige på trafikale centre, at

ligestille rutebilstationer med jernbanestationer.

Handelsministeren (Lars P. Jensen): Når det ærede medlem former sit spørgsmål således:

„Vil ministeren, når han skal tilvejebringe en klar lovhjemmel . . .“, kan jeg svare det ærede medlem ganske klart: ja.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af *A. C. Normann* til forsvarsministeren:

„Vil ministeren træffe foranstaltninger til, at Børsmose Kirke i Ål sogn og Mosevrås Kirke i Oksby sogn, uanset den stedfundne ekspropriation af området til militære formål, sammen med kirkegårdene kan blive bevaret og fortsat tilgængelige for befolkningen, samt give tilsagn om en erstatning, der muliggør opførelse af en ny kirke uden for det militære område, såfremt befolkningens flytning medfører et behov herfor?“

A. C. Normann: Det er naturligt, at det må være et stærkt ønske hos befolkningen i de eksproprierede områder i Ho-Oksby og Ål kommuner, at de kan få adgang til deres kirker, til familiers og pårørendes grave på kirkegårdene og til at anvende gravpladserne ved begravelser også i fremtiden.

De to kirker, som befolkningen ovre i det, vi kalder eventyrets land, men som nu er overgivet til ekspropriation, bekostede opført omkring århundredskiftet, omfattes med stor pietetsfølelse af mange mennesker. De kirker, det drejer sig om, er Mosevrås Kirke i Ho-Oksby kommune og Børsmose Kirke i Ål kommune. Nu håber jeg, at den højtærede minister kan finde udveje for, at kirkerne og kirkegårdene holdes åbne for befolkningen.

Jeg har forstået, at der efter beregningen nu vil finde en formindskelse sted på ca. 90 pct. af den befolkning, der har søgt de to kirker og kirkegårdene, næsten 100 pct. for Børsmose Kirkes vedkommende, og i Mosevrå kirke-distrikt skulle der kun blive måske noget over 40 mennesker tilbage. For disse mennesker bør der være en åben vejforbindelse til kirkerne, og jeg håber, at den højtærede minister også vil sikre, at

[A. C. Normann.]

kirkerne holdes intakte, indtil militæret eventuelt en dag måtte opgive området igen, samt sikre en erstatning til eventuel opførelse af en ny kirke uden for området, hvis der viser sig et behov herfor. De mennesker, der er forvist fra deres hjem, kan jo ikke gennemføre almindelig kirkegang og sædvanlig gudstjeneste i de to kirker; det vil praktiske hensyn og alt for store afstande forhindre. Det er det, der er baggrunden for det spørgsmål, jeg har tilladt mig at stille til den højtærede forsvarsminister.

Indenrigsministeren (Hans Hækkerup):

Jeg kan på forsvarsministeren vegne oplyse, at Mosevrås Kirke er beliggende inden for det hidtidige militære område, som blev erhvervet af forsvaret omkring 1930, og at befolkningen i den forløbne tid har haft fuld adgang såvel til kirken som til kirkegården, dog med den begrænsning, at afspærringer på grund af den militære øvelsesvirksomhed skulle respekteres. Denne ordning synes hidtil at have fungeret tilfredsstillende, og det er ikke hensigten i forbindelse med de nu forestående ekspropriationer at ændre dette forhold. Forsvaret har intet ønske om at overtage denne kirke.

For så vidt angår den anden kirke, Børsmose Kapel, der er beliggende uden for det nuværende øvelsesområde, vil den forestående udvidelse af dette bevirke, at også denne kirke, som forsvaret ej heller har ønske om at overtage, vil komme til at danne en enklave inden for det militære øvelsesområde, men der vil som for Mosevrås Kirkes vedkommende blive givet befolkningens adgang med den begrænsning, de militære øvelsers afholdelse nu engang gør nødvendig.

Det kan tilføjes, at forsvaret er indstillet på at vise størst mulig imødekommenhed over for befolkningen, og det bør i denne forbindelse understreges, at de meddelelser, som på et tidspunkt har været fremme i dagspressen om udstedelse af passersedler eller lignende til besøgende til kirkerne, aldrig har været på tale.

Hvad angår den anden del af spørgsmålet: hvorvidt forsvarsministeren vil kunne give tilsagn om en erstatning, der muliggør opførelse af en ny kirke uden for det militære område, såfremt befolkningens flyt-

ning medfører et sådant behov, skal det bemærkes, at selv om ekspropriationerne vil medføre en betydelig udflytning fra området, kan det vel næppe påregnes, at de pågældende efter udflytningen i større omfang vil bosætte sig på samme sted, således at der som en direkte følge af ekspropriationerne skulle opstå behov for en ny kirke et andet sted.

Det er imidlertid oplyst for mig, at ordningen af de kirkelige forhold efter ekspropriationernes gennemførelse er under overvejelse, og forsvarsministeriet kan give tilsagn om, at man til sin tid efter forhandling med kirkeministeriet vil medvirke til at opnå en rimelig løsning på de problemer, som ekspropriationerne også på dette område har medført for befolkningen.

A. C. Normann: Jeg takker for dette sidste tilsagn, som den højtærede minister gav om velvillige overvejelser med hensyn til at søge tilvejebragt en sådan ordning, at der stadig bliver mulighed for kirkegang for dem, der ønsker det. Der kommer vel også nok sommerbeboelserne til at spille ind.

Den højtærede minister siger nu, at der hidtil har været adgang til Mosevrås Kirke, uanset at den ligger i militært område, og det var jeg vel vidende om i forvejen. Det, som var usikkert nu, og som befolkningen derovre har haft grund til at være ængstelig for, var den mulighed, at den omstændighed, at man nu eksproprierer og udfolder militær virksomhed og øvelser på en anden måde end hidtil, skulle komme til at ændre ved det forhold, og at adgangen til Mosevrås Kirke i høj grad ville blive generet. Men når nu den højtærede minister siger, at det ikke er hensigten at ændre ved det forhold, opfatter jeg det som et tilsagn om, at de øvelser, der skal finde sted derovre, ikke vil komme til at genere adgangen til Mosevrås Kirke i større udstrækning end hidtil.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af *Hans Pihl* til forsvarsministeren:

„Hvad kan der gøres for at forbedre sikkerheden i det meteorologiske instituts vejrmeldinger for den østlige Østersø?“

Hans Pihl: Mit spørgsmål til den højtærede forsvarsminister om, hvad der kan

[Hans Pihl.]

gøres for at forbedre sikkerheden i de meteorologiske vejrmedinger for den østlige Østersø, har en dybt alvorlig og tragisk baggrund. Atter er en bornholmsk fiskerbåd meldt savnet. Ingen tør længere klynge sig til det håb, der længst muligt søges opretholdt. Tre unge, dygtige fiskere må anses for at være blevet ofre for de voldsomme naturkræfter, der med mellemrum rejser sig og gør søen til en farlig arbejdsplads. To unge mødre med hver sin børneflokk og en ung mands nærmeste familie sidder tilbage med sorgen og savnet. I sådanne situationer melder sig altid det spørgsmål: kunne denne ulykke være undgået? Det er såre naturligt, at man i fisker- og søfartskredse på ny rejser det spørgsmål: er den meteorologiske vejrmeding effektiv nok? Er den en sikker vejleder for de hundreder af fiskerfartøjer, der ligger i den østlige Østersø i vintermånederne?

Bornholmske fiskere og søfolk hævder med stor bestemthed, at de danske vejrmedinger alt for ofte er vildledende i stedet for vejledende. Spørgsmålet har tidligere været rejst, uden at der er sket nogen mærkbar forbedring. På den aktuelle og alvorlige baggrund spørger jeg derfor: kan sikkerheden i disse vejrmedinger forbedres? Ikke alene fiskerne, ikke alene søfolkene, men hele den bornholmske befolkning venter et positivt svar.

Indenrigsministeren (Hans Hækkerup):

Jeg tænker, at vi alle kan være enig med det ærede medlem i de bemærkninger, hvormed han indledede motiveringen til sit spørgsmål. Det er en tragisk ulykke, og alle må medvirke til, så vidt det er muligt, at hindre, at sådanne ulykker finder sted fremover.

Vedrørende den aktuelle sag vil jeg på forsvarsministerens vegne sige, at meteorologisk institut over for forsvarsministeriet har oplyst, at man den pågældende dag, søndag den 5. d. m., skønnede, at et lavtryk den pågældende dag ville tage en sydligere bane over Østersøen, end det i virkeligheden gjorde. I de sædvanlige udsendelser over Danmarks radio udsendtes derfor følgende meldinger for Østersøen øst for Bornholm. Kl. 11⁵⁰: vind omkring

syd, tiltagende styrke 5-6. Kl. 18⁵: foreløbig sydøstlig vind, styrke 6-7, senere af vekslende retning til styrke 6. Kl. 20³² udsendtes til kystradiostationer, herunder Rønne radio, stormvarsel for Østersøen øst og vest for Bornholm. Kl. 20⁴⁰ udsendtes til Ritzaus Bureau følgende vejrudsigt for Østersøen øst for Bornholm: først sydøstlig og sydlig vind styrke 7-8, derefter vind omkring sydvest, styrke 8-9, stormvarsel. Denne udsigt blev udsendt i pressens radioavis kl. 22. Institutet tilføjer, at man, hvis der var skønnet korrekt vedrørende det pågældende lavtryks bane, tidligst kunne have udsendt stormvarsel kl. ca. 16. Institutet finder imidlertid ikke, at det begåede fejlskøn ligger uden for den margen, der må sættes for arbejde af denne karakter. Institutet oplyser videre, at der kl. 21⁵⁰ var svensk stormvarsel for området. Der er ikke fra vesttysk side udsendt stormvarsel inden for dette tidsrum, og det har endnu ikke været muligt at få oplysninger om vejrmedingerne den pågældende dag fra de polske og østtyske meteorologiske institutter.

Vedrørende spørgsmålet om forbedring af vejrmedingerne for den østlige Østersø kan jeg oplyse, at udlægning af et vejrskib i Østersøen på samme måde, som tilfældet er i Nordsøen, ville være en hjælp for Østersølandenes vejrtenester. Dette forudsætter imidlertid et samarbejde mellem Østersølandene, hvilket problem er rejst fra svensk side.

De vanskeligheder, der i øvrigt gør sig gældende for instituttets vejrteneste, er specielt af personalemæssig karakter, idet et videnskabeligt personale på kun 15 personer skal varetage en døgnjeneste, der dækker et varslingsområde fra Grønland over Færøerne, Nordsøen, de danske farvande og Østersøen med tilstødende landområder. Da tilgangen af videnskabeligt uddannede meteorologer har svigtet i flere år, har instituttet til normeringsloven for 1966-67 fremsendt forslag om aflastning af det videnskabelige personale ved anvendelse af meteorologer uden videnskabelig uddannelse. Herved skulle det videnskabelige personale efterhånden få den bistand, der sætter det i stand til i højere grad at følge vejrudviklingen.

Hans Pihl: Jeg takker den højtærede minister for besvarelsen. Om „Gudrun“s forlis vil jeg gerne sige følgende: der er ingen, der kender årsagen til dens forlis, og ingen vil nogen sinde få den at vide. Jeg er da heller ikke gået på tingets talerstol for at gå på skalpejagt, men for at forelægge fiskernes opfattelse af dansk vejrtjeneste og fremføre en alvorlig henstilling om forbedring.

Vi, der har vort arbejde på landjorden, følger naturligvis ikke den daglige vejrtjeneste og ser derfor ikke den forskel, der gang på gang konstateres af fiskerne, hvad angår dansk vejrtjeneste i forhold til udlandets; men jeg har da flere gange set, at tyske fiskerfartøjer i stort tal anløber Neksø havn af hensyn til en varslet storm, medens vore egne både bliver på havet, formentlig fordi de ingen advarsel har fået.

Af den højtærede ministers svar fremgår det, at man nu har søgt oplyst, hvad de udenlandske stationer har afgivet af meldinger i de aktuelle stormdage. Dette bestyrker mig i troen på, at der ikke er skygge af samarbejde mellem dansk vejrtjeneste og observationerne Østersøkysten rundt. Medens dansk erhvervsliv for længst har taget fjernskriveren i brug, kender man tilsyneladende på meteorologisk institut ikke dette meddelelsesmiddel; ellers måtte man jo forholdsvis let kunne orientere sig om, hvad andre lande sendte af meldinger for det havområde, der ligger længst væk fra de centrale danske observationer. Østersøen er ikke en indsø, men langt farligere, end de fleste tror. Vi har i dette efterår erfaret, hvordan flere både har nået bornholmsk havn med styrehuset knust. Vi kender tilfælde fra dette efterår, hvor søen har rejst sig så stærkt, at båden er slået omkuld og har ligget med masterne i vandet i flere minutter. Sådanne minutter er lange; spørgsmålet er her: vil bådene rejse sig, eller vil de blive dernede?

I så farligt et farvand må de, der har deres arbejdsplads dér, have den bedste orientering om vejrforholdene, og jeg er glad for, at der tilsyneladende er bestræbelser i gang for at forbedre disse.

Indenrigsministeren (Hans Hækkerup): Jeg vil gerne i anledning af det ærede med-

lems bemærkninger sige, at det synes i hvert fald at ligge fast, at der kom stormvarsel over dansk vejrtjeneste, før det kom fra svensk side, og at der ikke kom stormvarsel fra den vesttyske tjeneste. Hvordan man i Østtyskland og Polen har reageret, har vi altså endnu ikke kunnet få oplyst.

Jeg forstår meget vel, at det ærede medlem som repræsenterende den bornholmske befolkning giver udtryk for nogen bitterhed; men det vil være en opgave for forsvarsministeriet at undersøge, om der er muligheder i de retninger, jeg pegede på i første omgang, for at forbedre vejrtjenesten.

Jeg vil i øvrigt gerne sige til det ærede medlem, at jeg har jo understreget den betydning, det har, at man på meteorologisk institut lider under en alvorlig personalemangel. Jeg kunne endvidere henvise til udtalelser om meteorologisk institut og dets arbejde af andre fiskeriinstitutioner end den bornholmske, men jeg vil ikke; der er ingen anledning til i denne situation at gribe sagen an på den måde. Jeg forstår det ærede medlems følelser, og jeg skal henlede forsvarsministerens opmærksomhed på indholdet af denne drøftelse.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af **Mohr Dam** til statsministeren:

„Agter regeringen at træffe foranstaltninger til, at konventionen af 1901 mellem Danmark og Storbritannien om ordningen af fiskeriet omkring Færøerne ændres således, at det vagt- og rednings-skib, som Færøernes lagting agter at bygge, vil kunne udøve fiskeriinspektion ved Færøerne, og vil regeringen overveje at fritage fiskeriinspektionstjenesten ved Færøerne for uddannelsen af værnepligtigt mandskab?“

Mohr Dam: Lige så stor betydning Danmarks jord og industri har for den danske befolkning, har havet og fiskeriet for færingerne; det udgør nemlig intet mindre end grundlaget for deres eksistens. Man kan forstå færingernes kraftige reaktion over for alt og alle, der er medvirkende til indskrænkninger eller forringelser af deres udbytte af fiskeriet omkring Færøerne. Den konvention af 1901 mellem England og Danmark, der

[Mohr Dam.]

indskrænkede fiskerigrænsen fra 16 sømil til 3 sømil, og det endda ud fra bugtede kystlinjer som basislinjer, har man på Færøerne følt som noget af det sørgeligste, der har ramt øernes fattige fiskerbefolkning. Den forøgelse af de fremmede landes fiskerirettigheder ved Færøerne, som her skete, blev katastrofal for færingerne. Når så hertil kom, at inspektionen, der skulle beskytte den sølle fiskerigrænse, var så mangelfuld, at de engelske trawlere i stor stil kunne udøve et sørøverisk fiskeri på forbudt område, kunne resultatet ikke blive andet end en så godt som total ødelæggelse af hjemmefiskeriet, der blev drevet af de små åbne færøske både, små dæksfartøjer samt de i sin tid fra England importerede kuttere, som englænderne udskiftede med moderne trawlere.

Det har i sandhed været et ulykkeligt og utaknemligt hverv at være beskytter af hjemmefiskeriet ved at holde rovfiskerne uden for det stærkt begrænsede fiskefelt, som ved fiskerigrænsen var forbeholdt færingerne. For det første er det en håbløs opgave for et enkelt skib at holde rovfiskerne udenfor, thi intet skib er i stand til på samme tid at være østen for og vesten for øerne. Hertil kom, at de engelske trawlere efterhånden havde udviklet et meddelelsessystem sig imellem, der satte dem i stand til altid at være à jour med, hvor inspektionsskibet opholdt sig. Opholdt det sig vesten for, kunne trawlerne frit drive deres rovfiskeri østen for øerne og omvendt. Allerbedst for trawlerne var det, når de vidste, at inspektionsskibet måtte ligge flere døgn ad gangen i havn for at kunne udføre den anden af de to opgaver, der er betroet det at udføre, nemlig at uddanne mandskabet militært. Nu gjaldt det om for trawlerne rigtig at benytte chancen til at fiske alt det, de kunne inden for fiskerigrænsen, både østen for og vesten for.

Ingen uden den, som har boet på Færøerne, kan til fulde forstå den indignation og vrede, der kunne give sig til kende blandt fiskerne og den færøske befolkning i det hele taget, når de måtte døje den tortur at se en hel flåde af fremmede rovfiskere døgn efter døgn fiske på forbudt område uden at blive antastet af nogen.

Min første lærergerning kom til at falde i Sumbø, den sydligste bygd på Færøerne, hvor der lige uden for bygden findes særlig gode fiskefelter inden for tremilegrænsen. Jeg har oplevet denne indignation, denne kollektive vrede iblandt befolkningen.

Men disse ulykkelige forhold, der mere end noget andet har sat ondt blod i forholdet mellem færingerne og danskerne, skulle nu være en saga blot, som man må håbe at tiden vil hylle i glemslens slør. Ved fælles anstrengelser fra dansk og færøsk side har vi overvundet vanskelighederne ved gennemførelsen af kravet om udvidelsen af fiskerigrænsen fra 3 sømil ud fra en kysten følgende, bugtet basislinje til 12 sømil ud fra en lige basislinje mellem to yderste punkter ved kysten.

Man har fra dansk side ladet bygge moderne inspektionsskibe med helikoptere om bord til hjælp ved udførelsen af den mest effektive fiskeriinspektion. Et vældigt fremskridt, men ikke nok, thi inspektionen er endnu ikke tilstrækkelig effektiv. Af to grunde kan den ikke være fuldt ud effektiv. Det er, som allerede antydnet, umuligt for ét skib at være østen for og vesten for øerne samtidig. Det hjælper selvfølgelig meget, at man kan tage helikopteren i brug til hjælp til kontrol af hele fiskeriterritoriet. Den kan i løbet af meget kort tid overflyve hele fiskerigrænsen og notere trawlere, der måtte have dristet sig til at fiske på forbudt område. Men vejret tillader ikke altid flyvning. Brugen af helikoptere er også meget kostbar, hvilket ikke kan andet end begrænse flyvetogterne.

Det andet for en effektiv inspektion hæmmende forhold er den allerede berørte opgave, som skibet har, nemlig at oplære mandskabet militært, hvilket må føre med sig, at inspektionsskibet kommer til at opholde sig længere i havn end ellers nødvendigt.

I erkendelse af disse mangler har man fra et enigt lagtings side taget skridt til at bygge et særligt færøsk vagt- og rednings-skib, som man har tænkt sig også kan assistere det egentlige inspektionsskib i dets inspektionsarbejde. Og derfor nærer man altså ønsket om, at man fra regeringens side for at fremme inspektionsarbejdet vil fritage inspektionsskibet for opgaven at

[Mohr Dam.]

uddanne mandskabet militært, så skibet kun har den ene opgave: at udføre den mest effektive inspektion.

Men for at dette færøske skib kan gøre fuld nytte som assisterende inspektionsskib, er det nødvendigt, at det bliver forlenet med politimyndighed og bliver anerkendt som havende ret til at arrestere lovovertrædere. Jeg og andre med mig har ved tidligere lejligheder berørt spørgsmålet om erholdelsen af denne politimyndighed til føreren af det færøske skib, men man har over for mig oplyst, at ifølge kommissionen af 1901 skal inspektionen udføres af militært eller i hvert fald af et statsskib, hvilket gør det vanskeligt at finde en ordning, hvorefter det færøske skibs fører får den ønskede politimyndighed. Det forekommer mig som anført at være af største betydning for en virkelig effektiv inspektion i de færøske farvande, at man får det færøske skib med omtalte politimyndighed til føreren til assistance for det egentlige inspektionsskib, og at man fra den høje regerings side går ind for, at inspektionsskibet fritages for opgaven at uddanne mandskabet militært.

Det er ud fra denne nærmere begrundede erkendelse, at jeg har tilladt mig at stille den højtærede statsminister de foreliggende spørgsmål.

Statsministeren (J. O. Krag): Jeg takker det ærede medlem for spørgsmålet og kan oplyse følgende.

Konventionen af 1901 mellem Danmark og Storbritannien om ordningen af fiskeriet omkring Færøerne fastslår i artikel XXVI, at tilsynet med fiskeriet udføres af marinens skibe eller af skibe, der tilhører staten, når de føres af kaptajner med særlig udnævnelse. Denne bestemmelse stiller sig altså hindrende i vejen for, at færøske skibe helt eller delvis vil kunne overtage inspektionen.

Konventionen af 1901 er udarbejdet efter de retningslinjer, der er fastlagt i Nordsøkonventionen af 1882. Der forberedes for tiden forhandlinger mellem en række lande med fiskeriinteresser i Nordsøen og det nordlige Atlanterhav om en konvention til afløsning af Nordsøkonventionen. Disse forhandlinger vil det færøske hjemmestyre få lejlighed til at følge på nærmeste hold. Det er regeringens opfattelse, at en ændring af

den bestående ordning ved Færøerne bør afvente resultatet af de forhandlinger, jeg har omtalt.

For så vidt angår sidste del af det ærede medlems spørgsmål, kan jeg oplyse, at stations- og fiskeriinspektionstjenesten i farvandene ved Færøerne udføres af søværnets inspektionsskib „Vædderen“ og af en af søværnets orlogskuttere. Når „Vædderen“ nødvendigvis må forlade de færøske farvande, erstattes skibet af et af søværnets 3 andre helikopterbærende inspektionsskibe.

Søværnskommandoen har pålagt Færoinspektionsskibet følgende opgaver: for det første at udøve stations- og fiskeriinspektionstjeneste ved Færøerne, for det andet uddannelse af besætningen i betjening af skibets armering, helikopter og øvrige materielle udstyr.

Når man ved, at de nye inspektionsskibe er specielt bygget til og indrettet for fiskeriinspektionstjeneste, kan man af opgavernes prioritetsfølge se, at der alene er tale om at tilvejebringe en mandskabsuddannelse, der gør disse enheder så effektive til deres fiskeriinspektionstjeneste som overhovedet muligt. Skibene er — i modsætning til søværnets øvrige enheder — fritaget for egentlig kampuddannelse af besætningerne og for taktisk træning af enhederne. Det er af denne årsag og for at undgå kravene til omfattende militær uddannelse, at søværnskommandoen har bestemt, at inspektionsskibene skal bemannes med værnepligtsbesætninger og ikke med konstabler eller faste menige.

Besætningen får forud for skibenes indsættelse i fiskeriinspektionstjenesten 7 ugers uddannelse i de indre danske farvande. Denne uddannelse gør det muligt, at skibene umiddelbart herefter kan indsættes i tjenesten, idet besætningerne fuldt ud kan betjene skibenes våben og øvrige udstyr, herunder helikoptere.

Når skibene er indsat i fiskeriinspektionstjenesten, holdes besætningerne næsten udelukkende i gang med interne øvelser og vedligeholdelsesarbejder, der ikke influerer på skibenes sejlads. Den eneste undtagelse herfra er, at det naturligvis skal være muligt for besætningen at betjene de våben, der findes om bord, og som spiller en væsentlig rolle for, at hele inspektionen kan blive effektiv. Denne aktivitet mindsker ikke inspektionstjenestens effektivitet. Det kan

[Statsministeren.]

nævnes, at „Vædderen“ i en 8 måneders periode i 1965 har inspiceret over en strækning på 33.680 sømil og kun brugt maksimalt 48 timer til artilleriskudning.

For fuldstændighedens skyld skal jeg oplyse, at den flere gange omtalte stations-tjeneste omfatter tjeneste, som udføres i forbindelse med forekommende sørednings- og eftersøgningsaktioner, eventuelle syge-transporter samt undertiden tjenstlig sej-lads for landsstyret og for rigsombudet. I forbindelse med denne tjeneste kan skibene som regel samtidig udføre inspektionstjeneste.

Jeg vil gerne tilføje, at jeg selv under mit besøg på Færøerne i fjor havde lejlighed til på nærmeste hold at følge fiskeriinspektionen, og jeg fik indtryk af, at der bliver gjort et virkelig godt og fortjenstfuldt arbejde under vilkår, der på mange måder kan betegnes som vanskelige.

Mohr Dam: Jeg takker den højtærede statsminister for svaret og de oplysninger, der blev givet. Jeg tillader mig at udtale håbet om, at det må lykkes at få den nye konvention — om man laver en sådan — formet således, at det ønske, som jeg her har fremsat, vil kunne opfyldes, og det er min tro, at man fra regeringens side vil gøre sit bedste, for at det kan ske.

Hermed sluttede spørgsmålet.

Af *Mohr Dam* til statsministeren:

„Er overvejelser i gang om at ansætte en særlig sagkyndig i færøske spørgsmål i udenrigsministeriet og om ansættelse af medarbejdere til varetagelse af Færøernes erhvervs- og andre interesser ved danske udlandsrepræsentationer?“

Mohr Dam: Færøernes eksistens er i høj grad baseret på eksporten. Denne kendsgerning blev stærkt understreget allerede under forhandlingerne om den nye styrelses-ordning for Færøerne af 1948. I erkendelse

af den rolle, eksport- og markedsforholdene spiller for Færøerne, blev det i styrelsesordningen indføjet, at det færøske hjemmestyre skulle have ret til i udenrigsministeriet at få ansat en i færøske sager og forhold særlig kyndig person til varetagelse af færøske interesser — af hvad karakter de end er — i relation til udlandet.

Ligeledes blev det indsat i styrelsesordningen, at hjemmestyret på Færøerne skulle have ret til at få anbragt ved danske udlandsrepræsentationer, såsom konsulater, gesandtskaber og ambassader, personer, der var særlig kyndige i færøske forhold i relation til udlandet.

Medens udgifterne ved førstnævnte ordning skal bestrides af staten, skal det tilkomme den færøske landskasse at afholde udgifterne ved sidstnævnte.

Det forekommer mig, at det med ansættelsen af de nævnte personer i høj grad er blevet aktuelt nu, da færingerne står foran helt nye markeds- og salgsforhold vedrørende vore eksportvarer, idet man ikke bare står i en ekspansions- og brydningstid, hvad angår selve fiskeriet, nye fiskerskibstyper, nye fangstmetoder, fangst af flere fiskearter, end man hidtil har beskæftiget sig med o. s. v., o. s. v., men også er henvist til ny markeder i nye markedslande, der kræver vore forskellige fiskeriprodukter behandlet og tilberedt efter helt andre og fra de hidtil gængse behandlingsmåder meget afvigende metoder og præserveringskrav.

Det forekommer mig, at tiden stiller så store krav til alle inden for de forskellige faser i produktionslivet og afsætningsprocessen, at kun den kan blive på toppen i konkurrencen, som ikke undlader at gøre alt, hvad han formår, for al tidat være à jour, være i besiddelse af den størst mulige viden og det størst mulige kendskab til de diverse markeds-, salgs- og produktionskrav.

Det er derfor af allerstørste interesse at få oplyst, hvorvidt man alvorligt beskæftiger sig med spørgsmålet om virkeliggørelsen af de allerede ved udarbejdelsen af

[Mohr Dam.]

styrelsesordningen for Færøerne forudsatte nødvendige ansættelser i udenrigsministeriet og ved danske udlandsrepræsentationer af særligt kyndige personer.

Statsministeren (J. O. Krag): Det er ifølge § 8 i loven om Færøernes hjemmestyre muligt at ansætte en i færøske forhold særligt sagkyndig i udenrigsministeriet til at bistå ved behandlingen af sager vedrørende Færøernes særlige erhvervsinteresser, hvis det færøske hjemmestyre udtrykker ønske herom. Det er klart, at regeringen vil træffe foranstaltninger til at ansætte en sådan sagkyndig, hvis et ønske herom bliver fremsat, hvilket endnu ikke har været tilfældet.

Det ærede medlem har også rejst spørgsmålet om ansættelse af medarbejdere til varetagelse af færøske erhvervsinteresser ved de danske udlandsrepræsentationer. Også på dette område kan der ligeledes efter hjemmestyreloven ansættes sådanne medarbejdere, hvis hjemmestyret udtrykker ønske om det. Jeg kan i den forbindelse nævne, at der siden 1949 har været et særligt arrangement med den danske ambassade i London med henblik på at varetage de færøske interesser i Storbritannien. Skulle landsstyret fremsætte ønske om ansættelse af sådanne medarbejdere andre steder, vil regeringen naturligvis bestræbe sig for i rimeligt omfang at imødekomme det.

Hermed sluttede spørgsmålet, og spørgetiden var dermed til ende.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om udlån til arbejderboliger på landet.

(Lovforslaget (nr. 89) findes i tillæg A. sp. 1065, fremsættelsen i tidenden sp. 2015).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Bladt: Det fremsatte lovforslag om udlån til arbejderboliger på landet adskiller sig i sit indhold ikke fra tidligere udlånslove, hvorfor der ikke er grund til at gå i enkeltheder ved denne første behandling.

Prisudviklingen i byggeriet har imidlertid medført, at det atter i år har været nødvendigt at foreslå byggelånet forhøjet med 2.000 kr., fra 41.000 kr. til 43.000 kr. I bemærkningerne til lovforslaget er det anført, at en forhøjelse i forhold til byggeindekset på husmandsbrug ville medføre en forhøjelse på 12 pct. eller helt op til 46.000 kr. Den foreslåede forhøjelse må derfor anses for at være ganske utilstrækkelig, og jeg er bange for, at mange vil få vanskeligheder med at tilvejebringe de fornødne midler til at opføre en arbejderbolig.

Jeg skal dog gerne erkende, at problemet også kan anskues fra en anden synsvinkel. Skønt byggelånet år efter år bliver væsentlig forhøjet, er rådighedsbeløbet stadig uændret, ja, for 2 år siden blev beløbet endog nedsat med 3 millioner kr. Under disse omstændigheder må man nærmest karakterisere denne lovgivning som værende under ret kraftig afvikling, idet det antal huse, der kan bygges efter loven, bliver færre og færre. Det er dog en kendsgerning, at der stadig er et stort antal ansøgere til disse lån. For finansåret 1965-66 blev der indsendt 876 ansøgninger i henhold til lovens kapitel IV og 136 i henhold til kapitel VI. De tilsvarende tal for det kommende finansår er henholdsvis ca. 800 og 125, altså lidt mindre; men selv om vi fraregner de ansøgere, som ikke efter loven er kvalificerede, vil der alligevel blive et meget stort antal af de kvalificerede, som ikke kommer i betragtning.

Lovforslaget indeholder dernæst en forhøjelse af renten med $\frac{1}{2}$ pct. halvårligt. Når det tages i betragtning, at vi sidste år forhøjede den halvårlige rente med 1 pct., så medfører dette en ikke uvæsentlig forhøjelse af terminsydelsen, men jeg er naturligvis godt klar over, at renteforhøjelsen er begrundet i det høje renteniveau på lánemarkedet.

Jeg vil dernæst gøre nogle bemærkninger om denne lovgivning i dens helhed. Vi er sikkert alle enige om, at der gennem årene, siden vi fik denne lovgivning i 1938, er opført et meget stort antal boliger, gode og billige boliger. Jeg ved ikke, hvor stort tallet er, men jeg skønner, det ligger omkring ved 20.000. Jeg tror ikke, at forudsætningerne for denne lovgivning er helt de samme som før i tiden. Det hænger sammen med